

Asia: VN/8329/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumislain korvaukset (61-62 §)

Suomen Pakolaisapu on huolissaan siitä, että kunnille ja hyvinvointialueille myönnetyn laskennallisen korvausajan lyhentäminen voi mahdollisesti heikentää kuntien ja hyvinvointialueiden mahdollisuuksia tarjota kotoutumista edistäviä palveluita. Vaikka laskennalliset korvaukset ovat pieni osa kuntien ja hyvinvointialueiden kokonaisrahoitusta, korvaukset ovat tärkeä rahoituskanava kotoutumista tukeville toiminnoille. Kotoutumistoimet ja palvelut tutkitusti edistävät onnistunutta kotoutumista, jolloin korvausajojen lyhentäminen voi heikentää pitkällä tähtäimellä maahanmuuttaneiden kotoutumista ja työllistymistä. Heikko tai viivästynyt kotoutuminen taas lisää muun muassa syrjäytymisen riskiä sekä heikentää maahanmuuttaneiden osallisuutta.

Korvausajojen lyhentäminen voi myös vaikuttaa negatiivisesti kuntien halukkuuteen vastaanottaa kiintiöpakolaisia tai tarjota pakolaisille kuntapaikkoja. Muutos voi johtaa pitkittyneeseen vastaanottokeskuksessa asumiseen ja uudelleensijoittamisen kautta tulevien pakolaisten vastaanottamisen hidastumiseen.

Olemme huolissamme erityisesti haavoittuvista ryhmistä, kuten kiintiöpakolaisista sekä kansainvälistä tai tilapäistä suojelua saavista ihmisistä, joilla on usein takanaan traumaattisia kokemuksia, ja jotka tarvitsevat palveluita kaikista eniten. Pakolaisten joukossa on myös luku-, kirjoitus- ja digitaidottomia henkilöitä, jotka tarvitsevat pidempiaikaisempaa tukea pystyäkseen toimimaan itsenäisesti osana uutta yhteiskuntaa. Laskennallisten korvausten pidempi maksuaika mahdollistaa joustavuuden, jota kotoutujien yksilölliset tilanteet ja lähtökohdat usein vaativat. On tärkeää, että esityksellä haettavien säästöjen vaikutuksia tarkastellaan kokonaisvaltaisesti kotoutujien ja haavoittuvien ryhmien näkökulmasta.

Maksu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkauksekustannuksesta (32 a §)

Hallituksen esitysluonnoksessa esitettävät sanktiot perumatta jätetyistä ajanvarauksista kohdistuvat kotoutuja-asiakkaisiin eli henkilöihin, jotka ovat maahanmuuton alkuvaiheessa. Kannatamme sitä, että kulujen periminen asiakkailta ei muodostu kaikkia koskevaksi automaattiseksi menettelyksi. Pidämme tärkeänä, että mahdolliseen tulkkausmaksujen perimiseen tai perimättä jättämisen periaatteisiin tehdään selkeät ja yhdenvertaiset ohjeet, jotta päätökset perinnästä eivät jää ainoastaan yksittäisten virkahenkilöiden harkinnan varaan. Silloin myös yksilöllisten tilanteiden arviointiin olisi yhdenmukaiset ohjeistukset.

Suomen Pakolaisapu on huolissaan yhdenvertaisuuteen liittyvistä kysymyksistä. Kotoutujissa on erilaisista taustoista ja lähtökohdista tulevia ihmisiä, ja esimerkiksi kielitaito voi asettaa ihmiset eriarvoiseen asemaan. Esimerkiksi hyvin englannin kieltä osaavien asiakkaiden kohdalla ei välttämättä käytetä tulkkitsemispalveluita ollenkaan. Lisäksi kuntien työntekijöiden kielitaidossa voi olla suurta vaihtelua.

Pidämme erityisen tärkeänä, että tulkkauskustannusten perinnän yhteydessä varmistetaan, että tieto todella saavuttaa asiakkaan ja asiakas ymmärtää asian. Asiakkaan tulisi saada tieto peruuttamatta jätetyn ajanvarauksen perintämaksusta sekä selkeät ohjeet ajan peruuttamiseen kielellä, jota hän ymmärtää riittävän hyvin hoidettavan asiaan vaativuuteen nähden. On myös tärkeää pohtia, millä tavalla tieto annetaan, jotta se saavuttaa asiakkaan varmasti ajoissa. Onko yhteydenottoon tarkoitus käyttää postia, sähköpostia tai tekstiviestiä? Miten varmistetaan, että tiedot ovat järjestelmissä aina ajan tasalla? Kohderyhmällä on usein vaihtuvuutta kotipaikassa ja osa on vailla vakinaista asuntoa, mikä tulee myös ottaa huomioon. Maksujen perinnässä tulisi myös varmistaa, että esimerkiksi suomen kieltä osaamaton ja heikot digitaidot omaava henkilö onnistuu tosiallisesti perumaan ajanvarauksen ja sitä kautta välttämään sakan.

Perittävien tulkkauskustannusten ei tulisi asettaa ihmisiä entistä heikompaan taloudelliseen asemaan. Erityisesti kotoutumisen alkuvaiheessa monet kotoutumispalveluiden asiakkaista saavat Kelan perustoimeentulotukea tai muita etuuksia, jolloin yllättävien ylimääräisten kulujen maksaminen voi osoittautua haastavaksi. Näin ollen perintämaksujen lopulliseksi maksajaksi voi päätyä esimerkiksi kunta harkinnanvaraisen täydentämän toimeentulotuen kautta.

Monikielisellä yhteiskuntaorientaatiolla on tärkeä rooli siinä, että maahanmuuttaneet oppivat suomalaisen yhteiskunnan toiminnasta ja viranomaiskäytännöistä. Yhteiskuntaorientaatio luo siten hyvän pohjan viranomaisten kanssa toimiseen. Yhteiskuntaorientaation kurssilla ei kuitenkaan ole tarkoitus tarjota henkilökohtaista neuvontaa yksilöllisiin asioihin, eikä yhteiskuntaorientaatiota tulisi käyttää tulkkauspalveluista vähentämisen perusteena.

Alaikäisenä yksin tulleiden tuki (34, 69 §)

Suomen Pakolaisapu ei kannata alaikäisenä ilman huoltajaa saapuneiden nuorten aikuistumisen tuen yläikärajan laskua 25 ikävuodesta 23 ikävuoteen. Ikärajaa on nostettu sen nykyiselle tasolle vasta vuonna 2020, jolloin on tunnistettu tarve yli 21 vuotta täyttäneiden nuorten aikuistumisen tuen

jatkolle. Lisäksi vuonna 2020 voimaan tulleen lakimuutoksen vaikutuksista ei ole riittävästi tietoa, joka tukisi aikuistumisen tuen ikärajan laskemista.

Esitysluonnoksessa tunnistetaan, että 23–24-vuotiaiden tukea saavien nuorten joukossa on henkilöitä, jotka ovat joutuneet odottamaan oleskelulupapäätöstä useita vuosia. Heistä osa on saanut oleskeluluvan vasta yli 20-vuotiaana. Alaikäisenä yksin maahantulleet ovat erityisen haavoittuva ryhmä taustansa vuoksi ja toivomme, että nämä haavoittuvuudet otetaan lainvalmistelussa huomioon. Kohderyhmään kuuluvat eivät ole täysin verrattavassa asemassa esimerkiksi Suomessa syntyneisiin lastensuojelun jälkihuollon asiakkaisiin, sillä heillä on usein takanaan kokemuksia sodasta ja väkivallasta, läheisten menetyksestä sekä pitkistä ja vaarallisista pakomatkoista. Heiltä saattaa myös puuttua kokonaan lähiverkostot sekä oman perheen läsnäolo ja tuki. Jos aikuistumisen tuen palveluita ei ole saatavilla, kohderyhmään kuuluvat tarvitsevat todennäköisesti joko tapauksessa muita palveluita, kuten aikuissosiaalityön tai mielenterveyshuollon palveluita.

Alaikäisenä tulleiden aikuistumisen tukea saa pieni määrä ihmisiä, mutta näille ihmisille tuki on ehdottoman tärkeä. Pidämme tärkeänä, että vaikeassa asemassa olevat nuoret aikuiset eivät jää yhteiskunnan ja sen tukiverkkojen ulkopuolelle, vaan heidän kotoutumistaan ja yhteiskuntaan kiinnittymistään tuetaan pitkäjänteisesti ja monipuolisesti. Aikuistumisen tuki myös ennaltaehkäisee syrjäytymistä ja sen lieveilmiöitä kuten jengiytymistä, rikollisuutta ja radikalisaatiota. Huolenamme on, että esitetty muutos asettaa jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa ja syrjäytymisriskissä olevat nuoret aikuiset entistä eriarvoisempaan ja heikompaan asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa.

Pakolaisten vastaanotto (44 §)

Selkeä työnjako kuntien ja hyvinvointialueiden välillä on tärkeää, jotta kiintiöpakolaisten vastaanotto on mahdollisimman sujuvaa. Suomen Pakolaisavun kokemuksen mukaan HE-esitysluonnoksessa esille nostettu kaupassa käynnin avustaminen on hyvin pieni osa tarjottuja palveluita ja rajautuu pääosin kiintiöpakolaisten maahantulon alkuvaiheeseen tai erityistarpeita omaaviin pakolaisiin, kuten vammaisiin. Näkemyksemme mukaan näiden palveluiden toteuttaminen ei välttämättä vaadi sosiaalipalveluiden asiakkuutta tai sosiaalityön erityisosaamista, eivätkä palvelut ole suoraan rinnastettavissa esimerkiksi ikäihmisten avustamiseen.

Muut huomiot

Suomen Pakolaisavulla ei ole muuta lausuttavaa.

Ahlberg Melissa
Suomen Pakolaisapu ry